MEB Ortaöğretim Müfredatında Türk Dünyası Romanlarına Verilen Yer ve Romanların Tematik Açıdan İncelenmesi

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mehmet EREN[1]

1 Dr. MEB, mehmetterenn33@gmail.com , ORCID: 0000-0003-3787-8223

Gönderilme Tarihi: 13.10.2024 Kabul Tarihi: 25.02.2025 DOI: 10.37669/milliegitim.1566301

Atıf: "Eren, M. (2025). MEB ortaöğretim müfredatında Türk dünyası romanlarına verilen yer ve romanların tematik açıdan incelenmesi. *Millî Eğitim, 54(*247), 1387-1418. DOI: 10.37669/milliegitim.1566301 "

Öz

Millî Eğitim Bakanlığı geçmişten günümüze belli yıllarda eğitim programı oluşturarak müfredatı zenginleştirmeyi ve öğrencilerin bilgi düzeyini artırmayı hedeflemektedir. Oluşturulan eğitim programlarında öğrencilere millî ve manevi değerleri öğretme amacı doğrultusunda Türk tarihini ve kültürünü yansıtan yeni konular eklenerek millî benliğin sağlam temellerle oluşturulması sağlanmıştır. Bu kapsamda eklenen konulardan biri de Türk dünyası ve Türk dünyası romanlarıdır. Millî Eğitim Bakanlığı, ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında özellikle 1992 yılından sonra başlayan süreçte Türk dünyası ve romanları üzerine yoğunlaşarak Cengiz Dağcı, Cengiz Aytmatov, Muhammed Ayaz İshaki, Ziya Samedi, Özker Yaşın ve Musa Aybek Taşmuhammedoğlu'nun romanlarını müfredata eklemiştir. Bakanlığın müfredata eklediği romanlar hem kardeş halkların edebiyatları hakkında bilgi vermekte hem de Türkiye ve Türk dünyası arasındaki kültürel diplomasiyi ortaya koymaktadır. Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığının ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı dersinde Türk dünyası romanlarına verdiği yer araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde müfredata eklenen Türk dünyası romanları listelenerek tematik açıdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Millî Eğitim Bakanlığı, müfredat, Türk dünyası romanları, romanlarda tema*

The Place Given to Turkish World Novels in the MEB Secondary Education Curriculum and Thematic Examination of Novels

RESEARCH ARTICLE

Abstract

The Ministry of National Education aims to enrich the curriculum and increase the knowledge level of students by creating educational programs in certain years from past to present. In line with the aim of teaching national and spiritual values to students in the educational programs created, new subjects reflecting Turkish history and culture were added to ensure that the national self was formed on solid foundations. One of the topics added in this context is the Turkish world and Turkish world novels. The Ministry of National Education focused on the Turkish world and its novels in the secondary education Turkish Language and Literature textbooks, especially in the period that started after 1992, and added the novels of Cengiz Dağcı, Cengiz Aytmatov, Muhammed Ayaz İshaki, Ziya Samedi, Özker Yaşın and Musa Aybek Taşmuhammedoğlu to the curriculum. The novels added by the Ministry to the curriculum both provide information about the literature of sister nations and reveal the cultural diplomacy between Türkiye and the Turkish world. In this study, the place given by the Ministry of National Education to Turkish world novels in the secondary school Turkish Language and Literature course was investigated. As a result of the research, the Turkish world novels added to the curriculum were listed and examined thematically.

Keywords: *Ministry of National Education, curriculum, Turkish world novels, themes in novels*

Giriş

Türkler geçmişten günümüze varlıklarını sürdüren, dilini ve kültürünü korumuş bir millettir. Türkistan coğrafyasında yaşanan siyasi ve sosyal hareketlilik bazı Türk boylarının başka coğrafyalara göç etmesine neden olmuştur. Türk boyları farklı coğrafyalara göç etse de sözlü kültür ürünlerini korumuş ve bunları da yazıya geçirerek hem tarih hem de edebî eser bağlamında kalıcılıklarını sağlamışlardır. Özellikle Türkistan coğrafyasında kalan Türk halkları, Sovyet Rusya'nın baskıcı politikalarına maruz kalarak trajik bir kaderi yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Sovyet Rusya'nın baskıcı politikaları bütün alanlarda olduğu gibi eğitim üzerinde de etkisini göstermiştir. Ancak Türkistan halkının her türlü baskılara rağmen öz millî benliğini koruyarak tarihini, dilini, edebiyatını, folklorunu ve dinini koruduğu görülmektedir (Koçar, 1991). Türk halklarının bağımsızlıklarını kazanmasıyla birlikte eğitim başta olmak üzere birçok alanda düzenlemeye gidilmiştir. Sansür nedeniyle eserlerini yayımlayamayan yazarların bağımsızlıkla birlikte eserlerini ortaya çıkararak bastırdıkları görülmektedir. Kardeş halklarla Türkiye arasında siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel

faaliyetler giderek artmaktadır. Özellikle eğitim alanında hem ortaöğretim hem de yükseköğrenimde Türk dünyası ile ilgili eserlere yer verilerek kardeş halklar arasında bağ güçlendirilmek istenmektedir.

Türk toplulukları arasında sevgi, saygı ve kardeşlik bağlarını güçlendirmenin en pratik yollarından birisi ortak edebî eserlerin paylaşılmasıdır (Yaman, 2016). Millî Eğitim Bakanlığı, öğrenci merkezli eğitim politikalarıyla öğrencilerin millî ve manevi değerlerini geliştirecek konular müfredata eklemiştir. Bakanlığın belli yıllarda eğitim programları hazırlayarak eğitim ve öğretimin nicelik ve niteliğini artırmayı hedeflediği görülmektedir. Bu nicelik ve nitelik Türkiye'nin geleceğini şekillendirecek belli değerler üzerinden oluşturulmuş ve oluşturulmaya devam etmektedir. "Türkiye'de 1920'lerde oluşturulmaya başlanan millî eğitim ideolojisi, ülkenin "millî birlik ve beraberliğini" sağlayacak olan bir ulusal karakterin var edilip güçlendirilmesi ve devamının sağlanması temeli üstüne kurulmuştur." (Baki, 2010). Oluşturulan millî eğitim ideolojisinde millî benliğin korunarak geleceğe aktarılması sağlanmıştır. Bu aktarım özellikle tarihî metinler üzerinden sağlanmış, ayrıca şiir, hikâye ve roman gibi türlerden de yararlanılmıştır. Bakanlık, özellikle 1957 sonrası yaptığı eğitim programlarında uzak coğrafyalarda yaşayan Türk halklarının edebiyatlarını müfredata eklemiştir. Ortaöğretim müfredatında Türk dünyası ve edebî eserlerine yer verilerek ortaöğretim öğrencilerinin ortak bir geçmişten hareketle tarih, kültür ve edebiyat bağlamında kardeş halklar üzerine bilgi edinmeleri amaçlanmıştır.

Çalışma, Bakanlığın ortaöğretim müfredatında Türk dünyası edebiyatlarına verdiği yeri roman türü üzerinden ortaya koyduğundan 11. ve 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki Türk dünyası yazar ve romanları çalışmaya alınmıştır. Türk dünyası edebiyatlarında romanın gelişimi, Türkiye Türkçesine aktarımı ve ortaöğretim müfredatına eklenmesi belli bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Türk dünyası edebiyatlarında türlerin gelişiminin temelinde sözlü kültür ürünleri bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili Timur Kocaoğlu, umumi Türk edebiyatının bir parçası olarak nitelendirdiği Türkistan Türk edebiyatının zengin bir şiir ve mensur eserlere sahip olduğunu ifade etmektedir. Ancak modern anlamda hikâye ve roman gibi türlerin Türkistan'a Batı Avrupa'dan Osmanlı, Azerbaycan ve Tatar Türk edebiyatları aracılığıyla geldiğini belirtmektedir (Kocaoğlu, 1987). Türk dünyasında romanın gelişimi, özgün eserlerin ortaya çıkışı ve bu eserlerin Türk edebiyatı içerisinde yer alması 1956 yılı itibarıyla Cengiz Dağcı ile başlamıştır. Müfredat içerisinde Türk dünyası

ve eserlerinin yer almasıyla birlikte dış Türkler meselesiyle ilgili tartışmalar da ortaya atılmıştır. Türk dünyası ile ilgili "Dış Türkler", "Türkiye Dışı Türkler" ve "Türkiye Dışındaki Türk Dünyası" gibi ifadelerle meselenin terminolojideki yeri de açıklanmaya çalışılmıştır (Bozdoğan, 2008). Bu ifadeler, kültür ve medeniyet içerisinde geniş bir coğrafyayı içine alacak yeni yaklaşımları ve bakış açılarını da ortaya çıkarmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında çalışmanın "Bulgular" bölümünde MEB'in müfredatta yer verdiği Türk dünyası yazar ve romanları açıklanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığının oluşturduğu ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı eğitim programlarında Türk dünyası romanlarına verilen yer incelenmiştir. Bu doğrultuda ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı dersinde kullanılan kitaplar taranarak müfredata eklenen Türk dünyası romanları listelenmiştir. Tespit edilen romanlar tematik çözümleme yöntemiyle ele alınarak değerlendirilmiştir. Mevcut romanlar dışında müfredata eklenmeyen ancak eklenmesi pedagojik açıdan uygun olduğu düşünülen romanlar bir örnek metin üzerinden belirtilmiştir. Bu çalışmada etik kurul izni gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Bulgular

Millî Eğitim Bakanlığı, geçmişten günümüze belli yıllarda eğitim programları oluşturmuştur. Bu eğitim programlarının içerisine 1957 sonrasında Türk dünyasının da dâhil edildiği görülmektedir. 1957 ve 1976 yıllarında oluşturulan eğitim programlarında Türk dünyası ile ilgili doğrudan Türk dünyası ifadesi kullanılmamıştır. Ancak ortak Türk tarih ve edebiyatının klasik ürünleri olan "Oğuz Destanı", "Ergenekon Destanı", "Göç Destanı", "Göktürk Yazıtları", "Dede Korkut Hikâyeleri", "Dîvânu Lugâti't-Türk", "Kutadgu Bilig", "Oğuz Kağan Destanı" ve "Alp Er Tunga Sagusu" gibi metinlere yer verilmiştir. Bu metinlerle Türk kültür ve medeniyetine ilişkin yeni bakış açıları oluşturmak hedeflenmiştir. Türk dünyası ve Türk dünyası romanlarıyla ilgili en kapsayıcı eğitim politikası 1992 yılında oluşturulmuştur (Polat, 2008). Roman türünde Ayaz İshaki'nin "Üyge Taba (Eve Doğru)", Cengiz Aytmatov'un "Gün Olur Asra Bedel" ile "Toprak Ana", Ziya Samedi'nin "Yılların Sırrı", Cengiz Dağcı'nın "Korkunç Yıllar" romanına ve Özker Yaşın'a yer verilmektedir. Türk dünyasına verilen yer, belli kararlarla sağlam zemine oturtulmuştur. "Türkiye dışında gelişen Türk edebiyatı metinleri (Azerbaycan, Irak, Kıbrıs ve Balkan Türkleri dışında) Türkiye Türkçesine aktarılarak verilmiştir. Ancak Türk şiveleri arasındaki benzerlikler ve farklılıkların daha iyi görülmesi için

Türkiye Türkçesine aktarılarak verilen metinlerin bir kısmı asıl şekliyle verilir." (12.04.1998/93 nolu TTK Kararı) kararı alınır (Polat, 2008). 1992 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tataristan Eğitim Bakanlıklarınca "mutabakat zaptı" yapılmıştır. Bu zabıtta kardeş halklar arasında eğitim öğretim faaliyetleri, öğretmen, öğrenci ve burs gibi konular yer almaktadır. Tarihte ilk defa 1992 yılında Türkiye ve Türk Dünyası Eğitim Bakanları bir araya gelerek "Ortak Türkçe" ve "Ortak Türk Edebiyatı" konuları üzerinde çözüm önerisi geliştirmişlerdir. "20 Mayıs 1992 tarihinde toplanan Türk Cumhuriyetleri Eğitim Bakanları ve Türk Toplulukları yetkilileri, ORTAK TÜRKÇE'nin oluşması amacıyla bir öneri hazırlamış ve bu öneriyi imzalamışlardır" (Alan, 1992). Ortak Türkçe etrafında edebî ürünler de ele alınarak dil ve kültür birlikteliği sağlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının, 2005 yılı sonrasında Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde Türk dünyası romanında şu isimlere yer verdiği tespit edilmiştir. Ortaöğretim 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında sadece Cengiz Aytmatov'un "Gün Olur Asra Bedel" romanı yer alırken 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitabında Ayaz İshaki, Özker Yaşın, Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Aybek ve Ziya Samedi adlı yazarlara yer verilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı "Açık Öğretim Liseleri" Türk Dili ve Edebiyatı-8 ders kitabında roman türünde Kırgız edebiyatından Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı", "Toprak Ana", "Beyaz Gemi", "Gün Olur Asra Bedel" ve "Cengiz Han'a Küsen Bulut" romanlarına yer verilmiştir. Kırım Tatar edebiyatından Cengiz Dağcı'nın "Korkunç Yıllar", "Onlar da İnsandı", "O Topraklar Bizimdi" ve "Yurdunu Kaybeden Adam" romanlarına yer verilmiştir. Ayrıca Kazan Tatar edebiyatından Ayaz İshaki'nin "Üyge Taba" romanıyla Ziya Samedi'nin "Yılların Sırrı" romanına yer verildiği görülmektedir (Babadağ, 2023).

Güncel Türk Dili ve Edebiyatı 11. sınıf ders kitabında dünya çapında öne çıkan romanlar içerisinde Cengiz Aytmatov'un "Gün Olur Asra Bedel" (Yerlikaya, 2024) romanına yer verilmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı 12. sınıf ders kitabında Türk dünyası yazarlarına verilen yer, "Türk Dünyası Edebiyatı ve Roman" başlığı altında şöyledir:

"*19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan millî gelişmeler, sadece Türkiye'de değil bütün Türk dünyasında etkisini göstermiştir. Bu gelişmeler, 20. yüzyılın başlarında hemen hemen aynı siyasi ve sosyal olayların yaşandığı bütün Türk yurtlarında Türkiye'deki ile aynı özellikleri taşıyan millî bir edebiyatın doğmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye dışında, yapıtlarıyla öne çıkan başlıca yazarlar şunlardır:*

Azerbaycan Türk Edebiyatı: Bahtiyar Vahapzade, Muhammet Hüseyin Şehriyar, Celil Mehmet Kulizade
Bulgaristan Türkleri Edebiyatı: Recep Küpçü
Kazakistan Türk Edebiyatı: Mağcan Cumabay
Kazan Türk Edebiyatı: Ayaz İshaki
Kıbrıs Türk Edebiyatı: Osman Türkay, Özker Yaşın
Batı Trakya Türkleri Edebiyatı: Mehmet Hilmi, Abdurrahim Dede
Kosova Türkleri Edebiyatı: Nimetullah Hafiz
Kırgızistan Türk Edebiyatı: Cengiz Aytmatov
Kırım Türkleri Edebiyatı: İsmail Gaspıralı, Cengiz Dağcı
Özbekistan Türk Edebiyatı: Abdulhamit Süleymanoğlu Çolpan, Aybek
Türkmenistan Türk Edebiyatı: Ata Atacanoğlu
Doğu Türkistan – Uygur Türkleri Edebiyatı: Ziya Samedi
Irak Türkleri Edebiyatı: Ata Terzibaşı" (Batur ve Elbay, 2023).

Bakanlık, 11. ve 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında Türk dünyasından hem şiir hem de nesir alanında eser ortaya koyan isimlere yer vermiştir. Bu isimler arasından Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Özker Yaşın, Aybek, Ayaz İshaki ve Ziya Samedi'nin farklı türlerde eserleri bulunsa da daha çok romanlarıyla tanınmışlardır. Bakanlığın Türk dünyası ve Türk dünyası romanlarına verdiği yer kardeş halkların siyasi ve sosyal tarihleriyle de doğrudan ilintilidir. "1990 yılı sonrasında bağımsızlığını kazanmış ve dolayısıyla Türk dünyasındaki yerlerini almış olan kardeş Türk Cumhuriyetleri, Çarlık ve Bolşevik Rusya dönemlerini geride bırakmışlardır. Ancak XXI. yüzyılın çok yönlü (bölgesel ve küresel) sorunları ile yüz yüze gelmişler ve bu değişime bağlı olarak da sıkıntılı bir süreç yaşamaktadırlar." (Yuvalı, 2010). Günümüzde Türkiye ve Türk dünyası arasındaki gelişmeler sadece kültürel diplomasi bağlamında değil, ayrıca dil ve edebiyat alanlarında da takip edilebilmektedir. Yaşanan sosyal değişimlerin özellikle eserler üzerinden canlı bir şekilde yansıtılması roman gibi bazı türlerin ön plana çıkmasına imkân tanımaktadır.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında roman türünde 17 Türk dünyası romanının ismi geçtiği tespit edilmiştir. İsmi geçen romanların yazıldıkları dönem, içerik zenginliği, verilmek istenen mesaj bağlamında hem Türk kültürüne hem de insani değerlere yönelik bilgiler verdiği görülmektedir. Bakanlık, müfredata eklediği 17 Türk dünyası romanıyla ortaöğretim öğrencilerinin Türk tarihi, Türk edebiyatı ve Türk kültürü ile ilgili bilgileri devir-yazar-eser ilişkisiyle öğrenmelerini hedeflemektedir. Nitekim romanların satır aralarına işlenen millî ve manevi değerlerle bir öğrencinin gelişiminde etkin rol oynayan kolektif unsurlara dikkat çekilmek istenmiştir.

Tablo 1

Müfredata Eklenen Türk Dünyası Romanlar Listesi

Ülke Adı	Yazar Adı	Roman Adı
Kırım	Cengiz Dağcı	Korkunç Yıllar
Kırım	Cengiz Dağcı	Yurdunu Kaybeden Adam
Kırım	Cengiz Dağcı	Onlar da İnsandı
Kırım	Cengiz Dağcı	O Topraklar Bizimdi
Kırım	Cengiz Dağcı	Üşüyen Sokak
Kırgızistan	Cengiz Aytmatov	Toprak Ana
Kırgızistan	Cengiz Aytmatov	Elveda Gülsarı
Kırgızistan	Cengiz Aytmatov	Beyaz Gemi
Kırgızistan	Cengiz Aytmatov	Gün Olur Asra Bedel
Kırgızistan	Cengiz Aytmatov	Cengiz Han'a Küsen Bulut
Özbekistan	Musa Aybek Taşmuhammedoğlu	Nevai
Kazan	Muhammed Ayaz İshaki	Üyge Taba (Eve Doğru)
Kıbrıs	Özker Yaşın	Bütün Kapılar Kapandı
Kıbrıs	Özker Yaşın	Kıbrıs'ta Vuruşanlar
Kıbrıs	Özker Yaşın	Girne'den Yol Bağladık
Kıbrıs	Özker Yaşın	Kıbrıslı Kâzım
Uygur	Ziya Samedi	Yılların Sırrı

Tablo 1'de müfredata eklenen romanlar, yazar ve ülke adlarıyla birlikte verilerek romanların hangi yazar ve ülkeye ait olduğu belirtilmiştir.

Müfredata Eklenen Romanların Tematik Açıdan İncelenmesi

Cengiz Dağcı'nın Romanları Üzerine

Kırım Tatar Türklerinden Cengiz Dağcı, birçok roman kaleme almıştır. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı, ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarına Dağcı'nın beş romanını dâhil etmiştir. Bu romanlar: "Korkunç Yıllar", "Yurdunu Kaybeden Adam", "O Topraklar Bizimdi", "Onlar da İnsandı" ve "Üşüyen Sokak"tır.

Dağcı'nın Türkiye'de 1956 yılında ilk basılan romanı "Korkunç Yıllar"dır. "Korkunç Yıllar" romanı, "Sadık Turan'ın Hatıraları" olarak da bilinen bir romandır. Roman, başkahraman Sadık etrafında şekillenir, ancak Kırım Türklerinin yaşadığı sıkıntılar da satır aralarında işlenmektedir. Yazar, romanın başlangıcında Roma'dayken Sadık Turan isminde biriyle tanışmasından ve Sadık'ın bıraktığı defterlerden bahsetmektedir. Bırakılan dört defterden ilkinde "Allah'ım, var mısın? Nerdesin? Mahvoluyoruz biz… Mahvoluyoruz, mahvoluyoruz…" (Dağcı, 1956) ifadeleri Dağcı'yı derinden etkilemiştir. Yıllar sonra dostu Mirza Sabirski'den gelen bir mektupta Sadık Turan isimli Kırım Tatarının öldüğü haberini almıştır. Romanda Sadık Turan'ın yaşamından kesitler sunularak Kırım halkının çektiği acılara da gönderme yapılmaktadır. Sadık'ın ailesiyle köye yerleşmesi, babasının askerler tarafından götürülmesi, Akmescit'e taşınmaları yoğun betimlemelerle verilmiştir. Kaldıkları ev ve kış mevsimi Sadık'ın iki kardeşini hayattan koparmıştır. İkinci Dünya Savaşı, Kırım halkı üzerinde derin acılar bırakmış, Dağcı da bu derin acının çığlığını "Korkunç Yıllar" romanıyla dünyaya duyurmaya çalışmıştır. Esir kampları ve rejimin baskısı Kırım halkı için bir trajediye dönüşmüştür. Yaşanan trajik durumlardan hareketle Sadık'ın babası onu okula yazdırmak istemiştir. "-Ben senin okumanı istiyorum, Sadık, dedi. Okuyup adam olmanı istiyorum. Sana ihtiyacım olduğunu biliyorum; fakat sana muhtaç olan yalnız ben değilim… Bütün millet sana, senin gibi gençlere bakıyor. Bütün milletin sizlere ihtiyacı var…" (Dağcı, 1956) diyerek okumanın bir toplumu kurtaracağını söylemektedir. İdealleri olan Sadık rejim politikalarıyla boğuşarak hem vatan hem de aile özlemiyle baş başa kalmıştır.

Dağcı, hem millî hem de manevi değerleri satır aralarında işlemiştir. Romanda Tokal Camisi'nin yıkılışının Sadık üzerindeki etkisi şöyle anlatılmaktadır: "Minare devrildi, minareyle birlikte içimde beni yaşatan bir şey de yerle bir oldu. … - Bak Sadık, harçlarına atalarımızın alın teri karışmış din

ocaklarımız düşmanlarımızın ayakları altında!" (Dağcı, 1956). Caminin yıkılışı Sadık'ı derinden üzmüştür. Sadık ve Kırım Türklerinin manevi mekânı olan caminin yıkılması olayıyla Sovyet Rusya'nın Müslümanlara karşı yürüttüğü politika gözler önüne serilmek istenmiştir. Roman bu yönüyle millî ve manevi değerleri yok ederek kimliksizleştirme politikası yürüten Sovyetlerin korkunç yıllarına gönderme yapmaktadır.

Cengiz Dağcı, "Yurdunu Kaybeden Adam" romanında Sadık karakteri etrafında yersizlik/yurtsuzluk itkisi yaşayan bir toplumun panoramasını çizmektedir. "Rusların Türk varlığına ve kimliğine karşı tahammülsüzlükleri Yurdunu Kaybeden Adam romanında yine Sadık Turan'ın aracılığıyla aktarılır. Yok edilmek istenen bir toplumun bireyi olmanın baskısını tüm hücrelerinde hisseden Sadık Turan, esaret yıllarının ardından Kırım'a dönerken trende bile Rusların Türklere karşı yaptığı zulümleri kabus olarak görür." (Kanter, 2017). İkinci Dünya Savaşı'nın izleri Sadık karakteri üzerinden verilse de bütün Kırım halkının yaşadığı acılar satır aralarına işlenmiştir. Kırım halkı, romanda hem Almanlar hem de Ruslar tarafından kandırıldıklarını ifade etmektedirler. Almanlar ve Ruslar, Kırım halkının savaşma gücünden yararlanmışlardır. "Biz zaten ölmek için bu üniformaları giymiştik. Ölesiye savaşmak için silahlanmıştık. Ama yalnız Türkistan'ın istiklâli uğrunda öleceğimize inanıyorduk. Yanıldığımızı anladık." (Dağcı, 1957). Sadık, ordunun başında verilen emirleri eksiksiz bir şekilde yerine getirmektedir. Ancak aklı ailesi ve vatanı Kırım'dadır. Roman bu bağlamda "Korkunç Yıllar" romanının devamı niteliğindedir. Dağcı, roman kurgusunda hem savaş mekânlarına hem de özlem mekânlarına değinerek Kırım halkının İkinci Dünya Savaşı yıllarında çektiği acıları dile getirmiştir.

Dağcı, "Onlar da İnsandı" romanında Sovyet Rusya'nın tarım politikası olarak uyguladığı kolhoz sisteminden bahsetmektedir. Dağcı'nın "Onlar da İnsandı romanı, Bolşevik Devrimi ve ardından Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan sonra kolhozlaştırma uygulamalarıyla Kırım Türklerinin topraklarının ellerinden alınması ve kendi topraklarından sürülerek yerlerine Rusların iskân edilmesini konu edinir." (Gökçek, 2017). Roman, başkahraman Bekir'in yolda iki Rus'la karşılaşması üzerinden şekillenmektedir. İbrahim Şahin'e göre, "Yazarın vaka boyunca bize tanıttığı insanların içerisinde denilebilir ki en safı, en temiz kalpli olanı Bekir'dir." (Şahin, 1996). İvan ve Kala Mala adlı iki Rus, Bekir'den yardım talep ederler. Bekir onlara acıyarak tütün tarlasında iş vermiş, ayrıca evini açmıştır. Bu durum ilerleyen süreçte sadece ailenin değil köyün huzurunu da

kaçırmıştır. Bekir'in işleri iyiye gidiyor gibi görünse de zamanla işler tamamen tersine dönmüştür. Bekir'in yardım ettiği iki Rus başka Rusların da köye gelmesinin önünü açmış ve Kırım halkı kendi topraklarında yabancı konumuna düşmüştür. Ruslar, "köye hizmet" adı altında çeşitli politikalar yürüterek bütün sistemi çökertmişlerdir. Romanını rejimin kurnazca planlarına dikkat çekerek şekillendiren Dağcı, anlatısını şu ifadelerle tamamlar: "Evet onlar da insanlar; Pavlenkolar, İvanlar, Kostüyükler, Vasil Dimitrouiçler, Stepanlar… Belki bunu gülünç görecekler; ama nasıl görürlerse görsünler ben eserimi tekrar sakin bir dua ile bitirmek istiyorum. Romanımı kapatırken; Tanrı'm! Onlar da insan, acı onlara. Kendileri gibi başkalarının da insan olduklarına inandır onları." (Dağcı, 1958). Romana genel hatlarıyla bakılırsa Rusların iskân politikasını belli planlar dâhilinde uyguladıkları görülmektedir. Kala Mala ve İvan, kötülüğün timsali olarak hem bir ailenin hem de köyün huzurunu bozan karakterler olarak yer almaktadırlar. Dağcı, iyiliğe karşılık kötülük bulduğunu Bekir, Kala Mala ve İvan karakterleri üzerinden okura sunmuştur.

Dağcı, "O Topraklar Bizimdi" romanında kolhoz sistemini eleştirmektedir. Romanda Selim adlı karakterin kendi farkındalığına doğru çıktığı yolculuk anlatılmaktadır. "Roman boyunca Selim Çilingirof'un kademe kademe nasıl Selim Çilingiroğlu'na dönüştüğü anlatılır. Roman şimdiki Simferepol (Akmescit) şehrinin 4 km uzağındaki Çukurca köyünde geçer." (Balkan, 2015). Dağcı, romana "O da öldü." sözüyle başlamaktadır. Roman kahramanlarından Hüsniye'nin babası kolhoz yüzünden hayatını kaybeder. Cenazeyi gören annenin "Öldürdüleeer! Kolhoz öldürdüüüüü!" (Dağcı, 1966) yakarışıyla rejimin acı yüzünü vurguladığı görülmektedir.

Yazar, Sovyet Rusya'nın Türklerin bir araya gelmesini engellediğini ve böylece kendi gücünü Türk dünyası üzerinde gösterdiği düşüncesindedir. Dağcı, romanda bu görüşünü "Türk boylarının -tam da Rusların istediği gibi- kendilerini ayrı bir ırk saymalarına Kazak Kazak'tır, Tatar Tatar'dır (…) Kafkasya Kafkasya'dır, Rus Rus'tur. Niçin bunlar hep Rus olsunlar? Biz kendi kendimizi idare edemez miyiz?" (Dağcı, 1966) sözleriyle dile getirmiştir. Yazar, Kırım Türklerinin yaşadığı trajediyi Türk dünyasının geneline yayarak aktarmıştır. Dağcı, romanda Selim'in partiye katılmasını sağlayan Panteley Petroviç ile devletin halka olan bakış açısını yansıtmıştır. "Panteley'e göre güç, komünizm ideolojisini halka götürenlerin elindedir. Halk ise ahmak, kör, yaban bir sürüdür. Halka önce ideoloji verilecek ardından da halk yalanlarla kandırılacaktır. Bu

yalanlara halkı inandırmak için de insanın arkasında güçlü bir yumruk olacaktır." (Balkan, 2015). Yumruğun sadece gücü temsil etmediği, ayrıca rejime karşı çıkanları yok etmek için kullanıldığı görülmektedir. Dağcı, toprak imgesiyle hem özlem duyduğu vatanını hem de Türkistan coğrafyasının Ruslar tarafından işgalini satır aralarına işlemiştir.

Dağcı'nın "Üşüyen Sokak" romanı, psikolojik unsurların etkili olduğu, bu yönüyle de diğer eserlerinden ayrılan bir romandır. "Yazar, eserinde II. Dünya Savaşı yıllarında Almanların Kırım'ı işgal etmesini, bu işgalin insanlarda ve şehirde yarattığı yıkımı anlatmıştır." (MEB, 2023). Dağcı, roman kahramanı Haluk'un gözünden dönemi anlatmaktadır. Bu roman iç monolog ve bilinç akışı gibi belli tekniklerle yazılmıştır. Roman, Haluk'un iç dünyasındaki sorgulamaları etrafında gelişse de savaş metaforu romanda işlenen temel temadır. Romanda geçen "Ah kör olasıca savaş! Ah kör olasıca savaş! Bırakmıyor hiç kimsenin yakasını." (Dağcı, 1972) gibi ifadeler savaşın Kırım halkının bilinçaltında bıraktığı tahribatı gözler önüne sermektedir.

Cengiz Aytmatov'un Romanları Üzerine

Millî Eğitim Bakanlığı, ortaöğretim müfredatında Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana", "Elveda Gülsarı", "Beyaz Gemi", "Gün Olur Asra Bedel" ve "Cengiz Han'a Küsen Bulut" romanlarına yer vermektedir.

Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana" romanı Türkiye'de en çok baskısı yapılan Türk dünyası romanıdır. Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabına eklenen roman, insanın toprakla olan ilişkisini savaş metaforuyla birlikte anlatmaktadır. Aytmatov, toprak üzerinden şu mesajı vermektedir: "Saban izine bir çekirdek, bir tohum tanesi atın, size yüz katını vereyim, küçük bir fidan dikin kocaman bir çınar vereyim! Evler kurun, temel olayım! Üreyin, çoğalın, hepinize güzel bir barınak olayım! Derinim, yükseğim, büyüğüm, ucum bucağım da yok. Hepinize yeterim ben. Sen de bana, insanlar savaşmadan yaşayamaz mı diyorsun Tolgonay. Bu bana bağlı değil ki. Siz insanlara, niyetinize, irade ve bilgeliğinize bağlı." (Aytmatov, 1968). Aytmatov, toprağa yüklediği anlamla birey ve toplum göndermesi yapmaktadır. Tolgonay, toprak/tarlayla bütünleşmiş bir karakterdir. "Tarla, Tolgonay'ın vatan için yani toprak için toprağa verdiği kocası ve yavrularının güvenli barınağını da simgeler." (Korkmaz, 2016). Roman, İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yılları anlatmakta ve olay örgüsü içerisinde savaşın izleri açık bir şekilde okura sunulmaktadır. Tolgonay'ın kocası Suvankul

ve çocukları Maysalbek, Kasım ve Caynak savaşta hayatlarını kaybetmişlerdir. "Uzaklarda savaş bütün şiddetiyle sürüyor, kan gövdeyi götürüyordu. Biz ise burada işimizle savaşıyorduk." (Aytmatov, 1968). Roman kahramanı Tolgonay kendi içinde de savaşarak gelini Aliman ile yaşama tutunmaya çalışmaktadır. Aliman'ın çoban tarafından hamile bırakıldığını öğrenmesi ve Aliman'ın ağılda doğum yaparken ölmesi Tolgonay'ı derinden sarsmıştır. Tolgonay torunu Canbolat ile baş başa kalarak hayata tutunmaya çalışmaktadır.

Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" romanı bir atın hikâyesini anlatmaktadır. Romanın olay örgüsü Tanabay ve Gülsarı etrafında şekillenmektedir. Aytmatov, "Tanabay ile Gülsarı arasında oluşan aidiyet bilinci(ni), insan ile onu kuşatan çevresi arasındaki ilişkinin otantik bir açılımını" (Korkmaz, 2016) canlı betimlemelerle anlatmaktadır. "Ancak her ne kadar roman Tanabay ve Gülsarı'nın etrafında şekilleniyor gibi görünse de asıl konu Tanabay ve onun gibi devrime inanmış ve bu uğurda ağır bedeller ödemiş Kırgız Türklerinin acı dolu hikâyesidir." (Karabulut ve Bulut, 2020). Aytmatov, romanda kolhoz sisteminin eleştirisini yapmaktadır. Bu eleştiri etrafında sistemin nasıl çalıştığını da satır aralarına işlenmiştir. Tanabay, ilk başlarda en yakınlarını bile bu sistem uğruna gözden çıkarmıştır. Hatta roman içerisinde kullandığı "Sovyet iktidarı uğruna ben öz babama merhamet etmem." (Aytmatov, 1969) ifadesi bunu açıkça göstermektedir. Tanabay, kolhozda yaşanan sıkıntılı süreç içerisinde birçok mücadele vermektedir. "Nitekim roman sonlarına doğru Tanabay gerçekleri kendi gözüyle görür, parti yöneticilerinin ikiyüzlülüğünü veya onların temsil ettiği rejimin kendilerine ne kadar yabancı olduğunu, rejim yüzünden nelerin yok edildiğini fark eder." (Söylemez, 2010). Aytmatov, acımasızca dönen bu çarkın birçok insanı yok edişini diğer eserlerinde olduğu gibi bu eseriyle de eleştirmiştir.

Gülsarı'nın ayağına geçirilen zincir, çeşitli politikalarla Türk dünyası halklarının kültürünü ve tarihini yok etmeye çalışan sistemin simgesidir. Bilge Ercilasun'a göre, "Gülsarı hayvancılığın ve mazinin sembolü olduğu kadar hürriyetin de sembolüdür. O kadar hürdür ki gem, yular ve eyere bile zor alışır. Dağlarda, bayırlarda koşmaya; serazat yaşamaya alışmıştır. Romanda ona eyer vurulması atın gözüyle önemli bir hadise olarak tasvir ediliyor." (Ercilasun, 2013). İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşamdan kesitler sunan romanda simgenin dili ağırlıklı olarak kullanılarak o dönemde yaşanan dram gözler önüne serilmiştir.

Aytmatov'un "Beyaz Gemi" romanı, Kırgızların soyunun ortaya çıkışını simgeleyen "Boynuzlu Ana Geyik" masalıyla başlamaktadır. Aytmatov, romanın başından sonuna kadar adı bilinmeyen bir çocukla Mümin Dede'yi hem gerçek hem de düşsel dünya etrafında ele almaktadır. Söylemez'e göre, "Bu eser, Dede ile temsil edilen yaşlı neslin pasif direnişinden çocukla temsil edilen yeni neslin güçsüz de olsa başkaldırısına, geleneklere ve geleneksel inançlarla birlikte mitolojiye kadar uzanan ve oradan da hâlihazıra gelerek sistemi veya sisteme mal olmuş kişileri eleştiren bir romandır." (Söylemez, 2019). Aytmatov, eserde kültürel değerlerin yozlaştırılmasını, tarihî değerleri silme ve doğa tahribatı gibi kültürel belleğin ana etkenlerine dikkat çekmektedir. Aytmatov nesil çatışmasını, Dede ile çocuk üzerinden vermiştir. Romanda Isık Göl mekânı önemli yer tutmaktadır. Bu mekân çocuğun, babasına olan özlemini her an hissettiği bir mekândır. Aytmatov, Kırgız Türkleri için kutsal bir mekân olan Isık Göl'ü bekleyiş mekânına dönüştürerek kendi babasına olan özlemine gönderme yapmıştır. Romanda hem nesil çatışması hem de folklorik ögeler ağırlıktadır. Romanda çocuk ile gelecek simgelenirken Mümin Dede ile geçmiş simgelenmektedir. Mümin Dede, millî kimliği ve kültürü çocuğa aktararak geleceğin şekillenmesini sağlamaya çalışmaktadır. Aytmatov, olay örgüsü içerisinde yapılan hataları da dile getirerek çocuğun düşsel dünyasında gördüklerini sorgulamasına imkân vermektedir. Roman, saf ve temiz duygulara sahip bir çocuğun gerçek dünyada gördüğü olayları yaratıcı muhayyilesiyle sorgulamasını içermektedir. Aytmatov, bu saflığı "beyaz gemi" metaforuyla romanda işlemiştir.

Aytmatov'un sıklıkla sözü edilen romanı, "Gün Olur Asra Bedel" yahut "Gün Uzar Yüzyıl Olur" romanıdır. "Mankurt" terimi Aytmatov'un bu romanıyla birlikte literatüre girmiştir. Terim, bireyin içinde doğup büyüdüğü toplumun değer yargılarına yabancılaşması anlamına gelmektedir. Aytmatov, Manas Destanı'nda geçen bu terimi, roman içerisinde bir insanın kazınan kafasına yaş deve derisi geçirilerek birey üzerindeki değişim olayıyla anlatmıştır. Başına deve derisi geçirilen kişi kendi adı da dâhil olmak üzere her şeyi unutarak tüm insani değerlerini yitirmektedir. Kimliğini ve kültürel hafızasını yitiren kişi, başkası tarafından köle gibi kullanılmaktadır. Romanda bu durum Nayman Ana efsanesi etrafında oğlu Colaman üzerinden verilmektedir. Oğlu Colaman'ın savaşta öldüğüne inanmayan Nayman Ana oğlunu aramaya koyulur. Oğlunu bulur, ancak oğlunun artık hafızasını kaybederek mankurtlaştığını görür. Bu duruma şöyle bir yakarışla karşılık verir: "-Bir insanın elinden malı mülkü, bütün zenginliği hatta

hayatı bile alınabilir, diye söylendi, ama insanın hafızasını almak gibi bir cinayet işlenir mi? Ey rızık veren Tanrı! Eğer varsan, insanın aklına böyle bir şeyi nasıl getirirsin?" (Aytmatov, 1982). Mankurtlaştırma politikası, siyasi ve sosyal açıdan Sovyet Rusya tarafından yürütülmüştür. Aytmatov, mankurt terimiyle Sovyet Rusya'nın tek tipleştirme ve kimliksizleştirme politikalarına gönderme yapmıştır. Aytmatov, kısa bir zaman dilimini kapsayan romanında Sarı Özek bozkırlarında bulunan bir tren istasyonu mekânından başlayarak Yedigey ve Kazangap gibi karakterler üzerinden yeni bakış açıları sunmuş ve dönemin trajik olaylarını tarihsel bağlamda ele almıştır.

Aytmatov'un "Cengiz Han'a Küsen Bulut" romanı, "Gün Olur Asra Bedel" romanından sansür nedeniyle çıkarılan bölümün müstakil olarak yayımlanan kısmıdır. Roman, tarihin en zalim imparatoru olarak nitelendirilen Cengiz Han'ın romanıdır. Aytmatov, "Gün Olur Asra Bedel" romanında bahsettiği mankurt teriminden bu romanda da bahsetmektedir. "Neydi mankurt efsanesi? Unutulmuş, yararsız ata dilini canlandırmaya, milletlerin asimile olmasını, eritilmesini önlemeye çalışmak gibi zararlı bir çaba ve büyük suç idi." (Aytmatov, 1991). Romanda mankurt teriminin yanında Cengiz Han'ın Avrupa seferine çıkışı anlatılmaktadır. Cengiz Han, sefer öncesi bir kâhinle konuşmuş ve sefer esnasında onu kara bir bulutun takip edeceğini, ancak daha sonra o bulutun kaybolacağını öğrenmiştir. Bu nedenle romanda bulut metaforu önemli yer tutmaktadır. Cengiz Han, Avrupa seferi sırasında doğumu yasaklamıştır. Erdene ve Togulan bu yasağa uymayarak çocuk yapmışlar ve Cengiz Han tarafından öldürülmüşlerdir. Kâhinin söylediği çıkmış ve Cengiz Han'ın üzerindeki bulut ortadan kaybolmuştur. Bunun üzerine Cengiz Han Gök Tengri'nin kendisine küstüğünü düşünerek ülkesine dönmüş ve ölmüştür.

Musa Aybek Taşmuhammedoğlu'nun "Nevai" Romanı Üzerine

Özbek yazar Musa Aybek Taşmuhammedoğlu, "Nevai" romanıyla 15. yüzyıl Türk şairi Ali Şir Nevai'nin yaşamından ve edebî kişiliğinden bahsetmektedir. Orhan Söylemez, konusunu tarihten alan bu eserde Nevai'nin hayatı, fikirleri, sanat anlayışı, devlet yönetimi hakkındaki görüşleri, payitahtta yaşanan hadiseler ve baba oğul arasında gerçekleşen taht kavgalarının anlatıldığını ifade etmektedir (Söylemez, 2005). Ali Şir Nevai, bir şair ve devlet adamı olarak yaşadığı dönemin sanatçılarını düşünceleriyle etkilemiştir. Biyografik roman türünde yazılan romanda Ali Şir Nevai tüm yönleriyle ele alınmıştır.

"Romanda, Türkistan Türklerinin 15. yüzyılda, şair Nevai'nin yaşadığı devirde eriştiği medeniyeti, Nevai'nin dünya görüşü ve insan sevgisi, mücadelesi, imar faaliyetleri, istikbâl vaat eden gençleri himaye etmesi, Türk diline olan aşk derecesindeki sevgisi, tedbirli ve ileri görüşlü devlet adamlığı, ahlak güzelliği ve dehası, aynı yüzyılda halkın vatanperverliği, idareci sınıfın zulmünden ve entrikalardan duyulan memnuniyetsizlik anlatılmaktadır." (Karakaş, 2018). Ali Şir Nevai, bir devlet adamı olarak devlet adamlarının dürüst ve adil olması ve devlet yasasının her şeyden üstün tutulması gerektiği inancındadır.

Romanda geçen bir diğer tarihî karakter Hüseyin Baykara'dır. Ali Şir Nevai ile Hüseyin Baykara süt kardeşlerdir. Roman, dönemin iki tarihî karakterini, dönemin toplumsal yapısını, devletin işleyişini ve Türkçe'nin varlığını konu edinmektedir. Romanda devletin görevi şöyle anlatılmaktadır: "Nevai hazretleri devletin esas vazifelerinin neler olduğunu, tebaanın padişaha, padişahın tebaaya karşı ne gibi vazifeleri bulunduğunu, beylerden sokaktaki sıradan vatandaşa kadar herkesin kanun önünde sorumlu sayılacağı ve halkın refahı için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğini anlattı." (Aybek, 1995). Yazar, Ali Şir Nevai'nin devlet adamlığını ve devleti yönetenlerin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Romanda bahsedilen konulardan biri de Türkçe'nin değeridir. Türk dilinin inceliği ve büyüklüğü Ali Şir Nevai'yle okura sunulmaktadır. "Kendi dilimiz ne kadar gür renkli ve kıvrak! Bu dille ruhun ve gülün her hâlini ifade etmek mümkün. Şuna eminim ki bizim dilimiz, fikir incilerini nazım ipine dizme konusunda Farsçaya kıyasla çok daha imkânlara sahiptir. Fars dilini iyi konuşanlar ve içimizde Farsçayı savunanlar bu gazelleri okuduktan sonra bakalım hâlâ ağızlarını açabilecekler mi?!" (Aybek, 1995). Nevai'nin yaşadığı dönem, Fars kültürünün yoğun bir şekilde yaşandığı dönemdir. O dönemde yaşayan şairler Farsça şiir yazıp Farsçayı övünme aracı olarak kullanmışlardır. Ali Şir Nevai de Türkçenin Farsçadan daha üstün olduğunu ve şiir dili olduğunu vurgulamıştır. Romanda Ali Şir Nevai, Hüseyin Baykara ve Sultan Murad gibi tarihte yer etmiş kişiler, şiirlerin Türkçe yazılması gerektiğini savunmaktadırlar. Zeyneddin, Şehabettin ve Binâî gibi şahsiyetler de şiirlerin Farsça yazılması gerektiğini, Farsçanın şiir diline daha uygun olduğunu ifade etmektedirler. Roman tematik bağlamda değerlendirildiğinde Ali Şir Nevai'nin şairliği ve devlet adamlığı etrafında dönemin panoramasını çizmektedir.

Muhammed Ayaz İshaki'nin "Üyge Taba (Eve Doğru)" Romanı üzerine

Millî mücadele döneminde Türkiye'ye gelerek milliyetçilik hareketine destek veren Ayaz İshaki, fikirleriyle dönemin dikkat çeken aydınlarındandır. M. Ayaz İshaki, "Üyge Taba (Eve Doğru)" romanı hakkında şu ifadelere yer vermektedir:

"Cihan Harbi günlerinde Rus devletinin askeri sıfatıyla Almanya'ya esir düştükten sonra benliklerini, Türklüklerini anlayarak, Türkiye'ye gönüllü asker tarzında gelen, Cihan Harbine, iştirak ederek Bağdad Cephesinde büyük yararlıklar gösteren ve anavatan için şehit olan İdil Ural gençlerinin ruhuna ithaf edilmek üzere Berlin'de, 1922 senesinde, Şimal Türk lehçesiyle yazılmış ve tabedilmişti. 1927 senesinde Anadolu lehçesine çevrilerek Türkiye'de neşredilmesi için Türk Ocakları neşriyatı sırasına kabul edilmiş ise de, neşredilememiş, tercüme de kaybolmuştu." (İshaki, 1967).

Roman bir yönelişi simgelemektedir. "Eve Doğru" ifadesindeki ev mekânı Türkiye'dir. Yazar bu yönelişle ilgili şu düşüncelere yer vermektedir:

"Eve Doğru" manasını ifade eden eserin "Üyge Taba" ismini aynen muhafaza ettim. Çünkü bence, dağınık Türk illerini birbirine bağlayan ve coğrafi şeriat altında kuvvetini muhafaza eden manevi birlik bağlarının en sağlamı Türk evi yani an'anevi Türk aile hayatıdır.

Uzak İdil sahilleri, Ural dağları gençlerinin anavatan Türkiye için kanlarını ve canlarını feda etmeleri, işte, bu an'anevi "Ana evi"ni Türk benliğini korumak içindir. Eserim Türkiye Türklerinin de küçük bir kısmına diğer illerdeki Türklerin yaşayış tarzını, düşünce, kaygı ve dertlerini az çok tanıtabilirse, kitabımın hikmeti vücudu boşuna gitmemiş olacaktır. Ve ben de Türklük vazifelerimin binde birini ifa etmiş olacağım." (İshaki, 1967).

Ayaz İshaki, bu romanında milliyetçiliği odak noktaya koymaktadır. Birçok Türk dünyası romanında satır aralarına işlenen milliyetçi söylem bu romanda belli bir karakter üzerinden canlı betimlemelerle verilmektedir. "Eve/yuvaya dönüş"ü anlatan romanda Miralay Demir Ali ve ailesi olay örgüsünü şekillendiren kişilerdir. "Ayaz İshaki, Üyge Taba romanında kendilik değeri kaybettirilmek ve toprakları ile bağlantısı kesilmek istenen Miralay Demir Ali ve diğer Türk askerlerinin direniş/varoluş öyküsünü anlatır." (Azap, 2015). Romanın yazıldığı dönemden günümüze kadar okunmasının ve üzerine çalışmalar

yapılmasının sebebi, Türk dünyası coğrafyasında Rusların yaptığı zulümlerin açık bir şekilde anlatılması ve kutsal sayılan vatanla birey arasında kurulan bağdandır.

Romanda Rus ordusunda görevli Miralay Demir Ali adlı karakterin tasviri önemli yer tutmaktadır. Miralay Demir Ali, sürekli olarak iç dünyasında huzursuzluk yaşamaktadır. Kahraman haritayı açarak Bağdat'a, Musul'a, Erzurum'a, Murad Çayı'na, Fırat'a, Dicle'ye ve Van Gölü'ne bakmaktadır. Miralay, pencereden baktığında top mermilerinin etkisiyle mihrabı delinmiş camiyi, damları çökmüş Türk evlerini görmektedir. Üzerindeki Rus kamuflajına aidiyet hissi duymayan, özünde kimliğini, kökten gerçekliğini bilen Miralay, şu düşüncelere daldığı görülmektedir:

"Kim bilir şu minare, yüzyıllardan beri ezan sesini semalara yükselten şu minare, belki de benim emrimle atılan topla yaralanmıştır. Kim bilir, belki de şu mihrap, asırlardan beri insanlara gönül kuvveti, can rahatı telkin eden şu mihrap benim askerlerim tarafından yıkılmıştır. Bu evlerin ve bu yuvaların içindeki mesut aile ocakları belki de benim kıtalarım tarafından söndürülmüştür. Şu yüzlerce, binlerce günahsız Türk anaları, Türk yavruları belki, benim tarafımdan öldürülmüştür." (İshaki, 1967).

Milliyetçi söylem etrafında eserini şekillendiren Ayaz İshaki, romanda millî ve manevi değerleri ön plana çıkararak bir uyanışı işlemiştir. Olay örgüsü içerisinde hem din hem de kimlik üzerinden göndermeler yapıldığı görülmektedir. Miralay'ın Türk gecesinde tanıştığı Azerbaycanlı doktorun "Türk eziliyor, Türk ölüyor, Türk tahkir ve telvis olunuyor. İnsaniyet, ismet ve iffet Ermenilerin ve Rusların kanlı dişleri arasında parçalanıyor." (İshaki, 1967) sözleri Miralay'ı derinden etkilemiştir. Miralay Demir Ali'nin yaşadığı iç çatışma yeni sorgulamaları da beraberinde getirmiştir. İç sorgulamalar Miralay Demir Ali'nin uyanmasına, asli kimliğin farkındalığına erişmesine olanak sağlamıştır. Roman kahramanı Miralay Demir Ali'nin düşünce yapısıyla Ayaz İshaki'nin düşünce yapısı uyuşmaktadır. Bu nedenle romanın, otobiyografik roman özelliklerine göre yazıldığı söylenebilir. Ayaz İshaki, gerek kaleme aldığı yazılardan gerekse katıldığı çeşitli toplantılar ve kültürel faaliyetlerden kaynaklı olarak zaman zaman hapis yatmış ve sürgün edilmiş bir aydındır (İshaki, 1979). İshaki'nin Millî Mücadele Döneminde Türkiye'ye gelerek bağımsızlık mücadelesine destek vermiş olması; fikirleriyle kimliğine, kültürüne ve geleneklerine bağlı bir yazar olarak anılması romanının metin dolaşımına girmesine olanak sağlamaktadır.

Özker Yaşın'ın Romanları Üzerine

Kıbrıs Türk edebiyatında çoğunlukla nesir türünde eser yazan Özker Yaşın, dört roman kaleme almıştır. Bu romanlar; "Bütün Kapılar Kapandı", "Kıbrıs'ta Vuruşanlar", "Girne'den Yol Bağladık" ve "Kıbrıslı Kâzım"dır.

"Bütün Kapılar Kapandı" romanı, Erol Yalçın adlı kahraman etrafında şekillenmektedir. Erol karakterinin yaşantısıyla Özker Yaşın'ın yaşantısı benzerlik göstermektedir. Erol'un bilinçaltında yaşadığı problemler satır aralarına işlenmiştir. "Nereye gidecektim? Sonum ne olacaktı? Hiçbir teselli kabul etmiyordum. Kimsesizlik azabı beni çıldırtacak kadar korkunçtu! Ne annem ne babam vardı. Okuldan çıktıktan sonra gidecek bir yuva, beni teselli edecek bir insan bilmiyordum." (Yaşın, 1955). Romanda Erol'un hastalanması, hastanede tanıştığı Tekin Köksal ile fikrî gelişimler yaşaması, Erol'un umutsuzluğu üzerine kurduğu sözler dönemin yaşantısını da ortaya koymaktadır. Doğarken annesini kaybetmesi ve babasının onu terk etmesi ruhsal çöküntü yaşamasına sebep olmuştur. Roman, iç sorgulamalarla umutsuzluğa sürüklenen, memleket meseleleriyle boğuşan bir karakterin romanıdır. Yazarın kapanan kapı imgesi umutsuzluğun geri döndürülemeyen bir noktaya geldiğini simgelemektedir.

Yazarın "Kıbrıs'ta Vuruşanlar" romanı Kıbrıs Barış Harekâtı'nı anlatan bir eserdir. Roman Kıbrıs Türklerinin varoluşunu konu almaktadır. "Özker Yaşın, 21 Aralık 1963'te başlayan ve tarihe Kanlı Noel olarak geçen Rum saldırıları karşısında kendilerini koruyan, bu kıyım karşısında birlik olarak yok olmaya karşı ayak direyen Kıbrıslı Türklerin yaşam savaşlarını konu alır." (Abiç, 2010). Rumların Kıbrıs Türkleri üzerindeki baskıcı politikalarıyla yaşattıkları trajik olaylar romanın satır aralarına işlenmiştir. Yaşadıkları köylerden çıkarılan halk, temel ihtiyaçlarını dahi gideremez duruma gelmişlerdir. Roman kahramanı Halil dönemle ilgili şu cümleleri kurmaktadır: "… güzel bir adada yaşıyorduk. Mutlu olmak için neyimiz eksikti. Doğanın bu cömert nimetleri arasında hoşça bir ömür geçirmek varken biz ne kanlı olaylar görmüştük ve görecektik. Ben yirmi dört yaşındaki ilkokul öğretmeni, insan öldürmenin bütün tekniğini öğrenmiş ve bu korkunç usulleri başkalarına öğretmekle uğraşıyordum." (Yaşın, 1974). Yazar, Kıbrıs'ta yaşanan huzursuzlukları, Rumlara karşı direnişi açık bir şekilde betimlemektedir. Öğretmen mesleğinde olan Halil mücahit yetiştirerek Kıbrıs'ın kurtuluşu için mücadeleler vermektedir. Yazar, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türkiye'den giden yardıma da satır aralarında yer vermiştir. Kıbrıs Barış

Harekâtı'yla özdeşleşen Cengiz Topel'in şehit olması ve kahramanlığı da canlı betimlemelerle romanın sonunda anlatılmaktadır.

Özker Yaşın, "Girne'den Yol Bağladık" romanıyla Oktay karakteri üzerinden göçe zorlanan Kıbrıs Türklerinin trajik yaşamlarını ele almaktadır. "Özker Yaşın'ın yedi ana bölüme ayırdığı Girne'den Yol Bağladık romanı, Oktay Ömer'in ve Kıbrıs Türklerinin hayatından bir kesit sunar. Romanın her bölümü haftanın bir gününü temsil eder. Bu bölümler de kendi içinde alt safhalara ayrılır." (Büyükada, 2012). Romanın içerik zenginliği Rum zulmü üzerinden verilmiştir. Rumların Kıbrıs Türkleri üzerinde yürüttükleri politika kandırma üzerine kurulmuştur. "Kıbrıs'ın Türk ve Rum halkına mutluluk getireceği umudu ile Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildiği gün, Kemal kebapçı dükkânının üstüne ‹‹Anayasa Kebapçı Evi›› diye bir tabela astı. Ne yazık ki bu Anayasa uğur getirmedi kendisine… Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda Türk toplumuna tanınan hak ve özgürlükler sadece yazıda kaldı." (Yaşın, 1976). Yazar, "Kıbrıs'ta Vuruşanlar" romanında değindiği bağımsızlık mücadelelerine bu romanda da değinmektedir. Romanda Rum yönetiminin Kıbrıs Türkleri üzerinde umut vadeden söylemlerinin toplumu kandırmadan ibaret olduğu vurgulanmıştır.

"Kıbrıslı Kâzım" romanı, Kıbrıs milletvekilliği seçimlerini kaybeden Kâzım'ı anlatmaktadır. Seçim sonrası Kâzım'ın birkaç günlük yaşamından bahseden roman, memleketin insan manzarasından da kesitler sunmaktadır. Kâzım, seçim sonrasında dinlenmek için İstanbul'a gitse de aklı memleket meselelerindedir ve Hacı Muzaffer gibi çıkarcı karakterlerle sürekli tartışmaktadır. Hacı Muzaffer halkla ilgili "Ben halkı iyi tanıyorum arkadaşım. Bizim halkımız her şeyden önce çıkarcıdır… Bedavadan, anafordan hoşlanır… Avantayı sever! Bunları kendisine en çok sağlayacağına inandığı adamları destekler…" (Yaşın, 1978) ifadelerini kullanmaktadır. Kâzım, halkı küçümseyen millî ve manevi değerlerden yoksun kişilerle tartışarak mücadelesini her alanda göstermektedir. Özker Yaşın, bozulan siyaseti seçim üzerinden satır aralarına işlemiştir. Yazar, Kâzım ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği edebiyat sohbetlerinde Türk edebiyatının önemli temsilcileri olan Nazım Hikmet, Sait Faik Abasıyanık ve Ömer Seyfettin'den bahsetmektedir. Yaşın, Kâzım karakteri üzerinden dönemin siyasi ve sosyal atmosferinden kesitler sunarken bir yandan da edebî sohbetlerle romanın olay örgüsünü zenginleştirmiştir.

Ziya Samedi'nin "Yılların Sırrı" Romanı Üzerine

Ziya Samedi, Kazakistan'da doğup Stalin zulmünden kaçarak Doğu Türkistan'a göç etmiş bir yazardır. Birçok türde eser kaleme almıştır. En bilinen ve müfredata eklenen romanı "Yılların Sırrı"dır. Yazar, 1968 yılında yazdığı romanında Kumul çiftçilerinin ayaklanmasının büyük bir ayaklanmaya dönüşmesini ve geniş yankı uyandırmasını anlatmıştır (Demirez Güneri, 2015). Türkiye'de yazar ve eserle ilgili yapılan akademik çalışmalar oldukça kısıtlıdır.

Müfredata eklenen Türk dünyası romanlarına bakıldığında millî, dinî, ahlaki, tarihî, sosyal ve kültürel değerleri tema olarak işlediği görülmektedir. Romanlar bu yönüyle pedagojik ilkelere uyumludur. Öğrenciler, kitap okuma alışkanlığıyla birlikte hem sosyal hem ahlaki hem de zihinsel beceriler kazanarak çevreye uyum sağlarlar. Bu anlamda Türk edebiyatının "en eski çağlardan bugüne kadar bütün sahaları, devirleri ve sosyal tabakaları ile Türk milletinin hayatını, zevkini, dünya görüşünü, yaratma gücünü gösteren bir duygu, düşünce ve hayal dünyası olması" (Kaplan, 1987) öğrencilerin kişisel gelişimine de büyük katkı sağlamaktadır. Özellikle roman türü üzerinden kazanılan bu verimlilik sadece Türk edebiyatı içerisindeki yazarların romanlarıyla değil Türk dünyasındaki yazarların romanlarıyla da desteklenmektedir. Cengiz Dağcı'nın Kırım halkının yaşadığı acıları dile getirdiği romanlarında dinî ruh ve millî ruhu satır aralarına işlerken Cengiz Aytmatov da insani değerleri masal, efsane ve destan gibi halk unsurları üzerinden anlatmaktadır. Ayaz İshaki, "Üyge Taba (Eve Doğru)" romanında milliyetçik duygularını ön plana çıkararak ev olarak gördüğü Türkiye'ye gelen bir kahramanı anlatmaktadır. Musa Aybek Taşmuhammedoğlu, "Nevai" romanıyla 15. yüzyıl şairi Ali Şir Nevai'nin yaşamından kesitler sunarak devlet yönetiminde yöneticinin ahlaki davranması gerektiğini vurgulamaktadır. Özker Yaşın, kaleme aldığı romanlarıyla Kıbrıs halkının bağımsızlık mücadelesine değinerek vatan, bayrak ve bağımsızlık temalarını satır aralarına işlemiş, Ziya Samedi de "Yılların Sırrı" romanıyla bir ayaklanmanın etkilerini toplumsal açıdan ele almıştır. Söz konusu romanlar, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandıracak, akıcı ve zengin betimlemelerle kurgulanmış romanlardır. Ayrıca Bakanlığın özellikle sözel dersler üzerine uygulamaya koyduğu yeni programlarda öğrencilerin kitap okuma, okuduğunu anlama, anlatma ve özet çıkarma gibi belli kazanımlar edinmesine örnek oluşturan romanlardır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığının ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı eğitim programlarında Türk dünyası romanlarına verilen yer incelenmiş ve inceleme sonucunda 17 romana yer verildiği tespit edilmiştir. Kırım Tatar edebiyatından Cengiz Dağcı'nın "Korkunç Yıllar", "Yurdunu Kaybeden Adam", "Onlar da İnsandı", "O Topraklar Bizimdi" ve "Üşüyen Sokak" romanlarına yer verilirken Kırgız edebiyatından Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana", "Elveda Gülsarı", "Beyaz Gemi", "Gün Olur Asra Bedel" ve "Cengiz Han'a Küsen Bulut" romanlarına yer verilmiştir. Özbek edebiyatından Musa Aybek Taşmuhammedoğlu'nun "Nevai" romanına yer verilirken Kazan Tatar edebiyatından Muhammed Ayaz İshaki'nin "Üyge Taba (Eve Doğru)" romanına yer verilmiştir. Ayrıca Kıbrıs edebiyatından nesir türünde eserler kaleme alan Özker Yaşın'dan bahsedilmektedir. Özker Yaşın'ın "Bütün Kapılar Kapandı", "Kıbrıs'ta Vuruşanlar", "Girne'den Yol Bağladık" ve "Kıbrıslı Kâzım" romanlarına değinilirken Uygur edebiyatından Ziya Samedi'nin "Yılların Sırrı" romanına yer verildiği tespit edilmiştir. Romanlar tematik düzlemde incelendiğinde yazıldıkları ülke sınırlarını aşan birçok konuya temas eden romanlar olduğu gözlemlenmiştir. Yazarların genellikle sözlü kültür ürünlerinden hareketle şekillendirdikleri romanlarında savaş ve savaşın insanlar üzerinde bıraktığı etkinin ana tema olarak işlendiği görülmektedir. Bakanlık, 11. ve 12. sınıf ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde Türk dünyası edebiyatları ve eserlerine yer vererek öğrencilerin ortak bir tarihe sahip Türk halklarının eserlerini okuyup yakından tanımalarını amaçlamıştır.

Bu yazar ve eserlerin dışında daha fazla Türk dünyası romanları eğitim programına dâhil edilerek Türkistan coğrafyasıyla kültürel bağ arttırılmalıdır. Böylece ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı dersinde bir öğrenci sadece Kırım, Kırgızistan, Özbekistan, Kazan, Kıbrıs ve Uygur halklarını değil ayrıca Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Romanya, Sibirya, Hindistan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Lübnan, Mısır ve Mağrip (Kuzey Afrika ülkeleri) Türklüğünün yazılı edebî ürünlerini de tanımış olacaktır. Belirtilen sahalarda yazılı edebî ürünler içerisinden özellikle Türkiye Türkçesine aktarılmış romanların öğrencilerin kişisel gelişimine katkı sağlayarak bilgi düzeylerini arttıracağından müfredata eklenmesi önerilmektedir. Türkiye Türklüğüne en yakın coğrafya ve lehçe özelliği ile tanınan Azerbaycan sahasından Kemal Abdulla'nın Dede Korkut'un romanı olarak nitelendirilen "Eksik El

Yazması" romanı ile Elçin Efendioğlu'nun Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail arasında gerçekleşen Çaldıran Savaşı'nı ve klasik bir aşk hikâyesi olarak bilinen Aslı ile Kerem hikâyesini modern anlamda yeniden kurgulayan "Mahmut ile Meryem" romanı müfredata eklenmelidir. Ayrıca Kazakistan sahasından Muhtar Avezov'un "Abay Yolu" romanında dinî ruh ile millî ruhun ele alınması, Türk edebiyatı içerisinde Mehmet Akif Ersoy'un poetik görüşüyle ilişkilendirilmiş ve lisansüstü tezlere konu olmuştur. Bu bakımdan romanın ortaöğretim müfredatında yer alması öğrencilerin hem dinî değerleri hem de millî değerleri Kazakistan-Türkiye kardeşliği üzerinden öğrenmelerine katkı sağlayabilir.

Özbek sahasından Adil Yakuboğlu'nun astronomi bilgini Uluğbey ve özellikle matematik alanında adından söz ettiren Ali Kuşçu'yu anlattığı "Uluğbey'in Hazinesi" romanı ile İbn-i Sina ve Biruni'yi anlattığı "Köhne Dünya" romanı müfredata eklenmelidir. Öğrencilerin tarih, kültür ve kimlik kazanımı bağlamında pedagojik ilkelere uyumlu olan "Uluğbey'in Hazinesi" romanından bir kesit verilerek okuma ünitelerine konulabilir. Romanda, kendi canından çok kitapların başına bir şey geleceğinden korkan Uluğbey, en güvendiği öğrencisi Ali Kuşçu'ya kitapları toplayarak bir mağaraya saklamasını söyler ve bu olay romanda şu şekilde geçmektedir:

El ele vererek kitapları toplamaya başlamışlardı. Hangi kitabı eline alsa yerinden kaldırmaya kıyamıyor, her kitabı, her el yazmasını paha biçilmez olarak görüyordu. Eline aldığı bir kitabı hırpalamadan okşaya okşaya yerine koymaya mecbur kalıyordu. Fakat sıra Maveraünnehir bilginlerinin eserlerine gelince hiç tereddüt etmemişti. Üstadın en yetenekli hattatlara yazdırıp mavi, kırmızı, sarı deriyle ciltlettirdiği bu ağır nadir kitapları yerinden kaldırmaya vicdanı dayanmıyordu… Büyük bilgin Ebu Reyyan el-Biruni'nin pembe ipek beze sarılı "el Kanun el-Mes'udî", "Mizan al-Hikmet" ve "Kitab-ussaydala"sı hayli yer kaplamıştı. İbni Sina'nın Kitab'uşşifa ve Kitab'un Necat isimli eserleri bir çuvala sığmamış, üstadın ipek kâğıtlara çizdiği şemalar ve hattatların yazdıkları risaleler ise çuvala girmemişti. Onları kadifeye sarıp sırasıyla üst üste koymuştu. Kitaplar… Kitaplar… Kitaplar… İşte dabaklanarak kâğıt hâline getirilen ceylan derisine yazılmış "Dîvânu Lugâti't-Türk", işte cennetmekân Kadızade Rumi'nin kendi el yazısıyla yazdığı "Riyâzât"i, şairlerin kralı ismiyle şöhret yapmış Ömer Hayyam hazretlerinin cildi altın suyuyla bezenmiş şiirler mecmuası… Onun yanında al-Harezmi hazretlerinin "Kitab-ul Muhtasar fi hisab al-Cabr" isimli eseri…

Üstadın canı gibi sevdiği, öpüp başı üzerine koyarak okuduğu bu kitapları nasıl bırakacaktı? Yarın bu kitaplar yok olursa üstada ne cevap verecekti!

Ali Kuşçu'nun aldığı kitaplar, kütüphanedeki kitapların onda biri bile değildi. Yine de yanlarına aldıkları kırk çuvaldan fazla tutmuştu. Çuvalları önce birinci kattaki kuyuya indirmişler, sonra ellerine mum alıp karanlık geçitten dere yatağına doğru taşımaya başlamışlardı. Akşamdan başladıkları iş gece yarısına kadar devam etmişti. Çok geçmeden de Kalender ile Timur usta sandık yüklü develerle çıkıp gelmişlerdi.

Dördü birden kitapları sandıklara yerleştirmeye başlamışlardı. Her sandığı ancak iki veya üç çuval kitap sığıyordu. On altı sandığı dört deveye yükleyip üzerlerini kuru otla örtmüşlerdi. Kitaplar öylesine ağırdı ki üç dört batman yükü rahatlıkla taşıyan kızıl develer, kitap dolu sandık yükü altında ağır hareket ediyorlar, sağa sola yalpa yapıyorlardı.

Gece boyunca yol almışlar, gündüz ise dere boyundaki cevizlikte develeri çöktürüp istirahat etmişlerdi. Buralarda pek insana rastlanmazsa da her ihtimale karşı gündüz yol almamışlardı. Maveraünnehir kötü günler yaşıyordu. Her taraf ayakçı ve casus kaynıyordu. Kazasız belasız şu üç dört fersah yolu geçseler yolu bir geçseler, Ejder Mağarası'nı bir ulaşsalar gerisi kolaydı.

…

Yaşadığınız sürece aklınızda bulunsun: Maveraünnehir bilginlerinin eserlerini ihtiva eden bu paha biçilmez hazine sonraki nesillere hizmet verecektir. Zira Maveraünnehir semalarını kaplayan bu kara bulutlar er geç bir gün dağılacaktır. İnşallah o gün ben de dönmüş olacağım. Ama dönemez de diyarıgurbetlerde ölür kalırsam, bu hazineyi göz bebeğiniz gibi saklayın ve gelecek öğrencilerinize aktarın. Onlar da kendi öğrencilerine aktarsın ve böylece güneşli günlerde yetişen ilim adamlarının eline ulaşsın… Sizlerden başka bir dileğim yok. (Yakuboğlu, 1993).

Romanda, Uluğbey'in iyi bir eğitim almış astronomi bilgini olduğu, Bursalı Kadızade Rumi ile Ali Kuşçu'nun Uluğbey'in öğrencileri olduğu, ayrıca Türk bilginleri ve hazine olarak nitelendirilen kitaplarının gelecek kuşaklar için önem arz ettiği belirtilmektedir. Bu nedenle roman, verilen okuma parçasıyla birlikte yeni oluşturulacak eğitim programı içerisinde müfredata eklenebilir. Öğrencilerin Türkiye sınırları dışında yaşayan Türk halklarının romanlarını

okuması, o bölgenin tarihini, kültürünü, millî ve manevi değerlerini romanlar üzerinden takip etmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda Bakanlığın özellikle sözel derslerde uygulamaya koyduğu kitap okuma alışkanlığı kazandırmaya yönelik çalışmaları, hem öğrencinin algı düzeyini genişletecek hem de okuma, yorumlama (anlatma), özet çıkarma ve yeni bakış açıları kazandırma noktasında dikkate değer etkiler bırakacaktır.

Extended Summary

Introduction

Turks are a nation that has survived from past to present and preserved its language and culture. The political and social mobility in the Turkestan geography caused some Turkish tribes to migrate to other geographies. Even though Turkish tribes migrated to different geographies, they preserved their oral cultural products and recorded them in writing, ensuring their permanence in the context of both history and literary works. Especially the Turkish peoples remaining in the Turkestan geography were forced to live a tragic fate by being exposed to the oppressive policies of Soviet Russia. The oppressive policies of Soviet Russia had an impact on education as well as in all areas. However, it is seen that the people of Turkestan preserved their history, language, literature, folklore and religion by preserving their national identity despite all kinds of pressures. With the Turkish people gaining their independence, regulations were made in many areas, especially education. It is seen that especially writers who could not publish their works due to censorship published their works with independence.

Today, Turkey and the people of the Turkish world are taking concrete steps by further strengthening political, social and cultural relations. One of the most practical ways to strengthen the bonds of love, respect and brotherhood between Turkish communities is to share common literary works. The Ministry of National Education has added subjects to the curriculum that will develop the national and spiritual values of students with student-centered education policies. It is seen that the Ministry aims to increase the quantity and quality of education and training by preparing training programs in certain years. Since the study reveals the place that the Ministry gives to Turkish world literature in the secondary education curriculum through the novel genre, the Turkish world writers and novels in the 11th and 12th grade Turkish Language and Literature

textbooks were included in the study. The development of the novel in the Turkish world literatures, its transfer to Türkiye Turkish and its addition to the secondary education curriculum took place over a certain period. Oral culture products are the basis of the development of genres in the Turkish world literature.

Methodology

In this study, the place given to Turkish world novels in the secondary education Turkish Language and Literature education programs created by the Ministry of National Education was examined. In this regard, the books used in the secondary school Turkish Language and Literature course were scanned and the Turkish world novels added to the curriculum were listed. The identified novels were evaluated using the thematic analysis method. Apart from the existing novels, novels that have not been added to the curriculum but are considered to be pedagogically appropriate are indicated through a sample text.

Findings

The Ministry of National Education has created educational programs in certain years from past to present. It can be seen that the expression "Turkish world" was not used directly regarding the Turkish world in the educational programs created in 1957 and 1976. However, the classical products of common Turkish history and literature such as "Oghuz Epic", "Ergenekon Epic", "Migration Epic", "Gök Türk Inscriptions", "Dede Korkut Stories", "Dîvân-u Lugati't-Türk", "Kutadgu Bilig" Texts such as ", "Oğuz Kağan Epic" and "Alp Er Tunga Sagus" are included. It is aimed to create new perspectives on Turkish culture and civilization with these texts. The most comprehensive education policy regarding the Turkish world and Turkish world novels was created in 1992. In the novel genre, Ayaz İshaki's "Üyge Taba (Towards Home), Cengiz Aytmatov's "The Day Lasts More Than a Hundred Years", Ziya Samedi's "The Secret of Years", Cengiz Dağcı's "Terrible Years" and Özker Yaşın are included. It has been determined that the Ministry of National Education included the following names in the novel Turkish world in Turkish Language and Literature courses after 2005. While only Cengiz Aytmatov's "The Day Lasts More Than a Hundred Years" novel is included in the 11th grade Turkish Language and Literature textbook of high school, authors named Ayaz İshaki, Özker Yaşın, Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Aybek and Ziya Samedi are included in the 12th grade Turkish Language and Literature book. In the Turkish Language and

Literature-8 textbook of the "Open Education High Schools" affiliated with the Ministry of National Education, Cengiz Aytmatov's novels "Farewell Gülsarı", "Mother Earth", "White Ship", "The Day Lasts More Than a Hundred Years" and "The Cloud Who Resented Genghis Khan", from Kyrgyz literature, are included in the novel genre. From Crimean Tatar literature, Cengiz Dağcı's novels "Terrible Years", "They Were Humans Too", "Those Lands Were Ours" and "The Man Who Lost His Homeland" are included. In addition, from Kazan Tatar literature, Ayaz İshaki's novel "Üyge Taba" and Ziya Samedi's novel "The Secret of the Years" are included.

Conclusion and Recommendations

In this study, the place given to Turkish world novels in the high school Turkish Language and Literature education programs of the Ministry of National Education was examined and it was determined that 17 novels were included. From Crimean Tatar literature, Cengiz Dağcı's novels "The Terrible Years", "The Man Who Lost His Homeland", "They Were Humans Too" and "Those Lands Were Ours" are included, while from Kyrgyz literature, Cengiz Aytmatov's novels "Mother Earth", "Farewell Gulsari", "White Ship", "The Day Lasts More Than a Hundred Years" and "The Cloud Who Resented Genghis Khan" are included. While Musa Aybek Taşmuhammedoğlu's novel "Nevai" from Uzbek literature is included. Muhammed Ayaz İshaki's "Üyge Taba (Towards Home)" novel from Kazan Tatar literature is included. Also mentioned is Özker Yaşın, who wrote prose works from Cypriot literature. While Özker Yaşın's novels "All Doors Closed", "Those Who Shot in Cyprus", "Connecting Road from Kyrenia" and "Cypriot Kâzım" were mentioned, it was determined that Ziya Samedi's novel "The Secret of the Years", from Uyghur literature, was included. When the novels are examined on a thematic level, it is observed that they have a richness of content that goes beyond the borders of the country in which they were written. By including Turkish world literatures and works in 11th and 12th grade high school Turkish Language and Literature courses, the Ministry aims to enable students to read and get to know the works of Turkish peoples with a common history.

Apart from these authors and works, more Turkish world novels should be culturally linked with the geography of Turkestan, including educational services. Thus, in the secondary school Turkish Language and Literature course,

a student learns not only the peoples of Crimea, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Kazan, Cyprus and Uyghur, but also Azerbaijan, Turkmenistan, Kazakhstan, Bulgaria, Greece, Macedonia, Romania, Siberia, India, Afghanistan, Iran, Iraq, Syria, Lebanon. He will also get to know the written literary products of Egyptian and Maghreb (North African countries) Turks. Among the literary works written in the specified fields, it is recommended that novels, especially those translated into Turkish, be added to the curriculum as they will contribute to the personal development of students and increase their knowledge levels. Kemal Abdulla's novel "The Missing Manuscript", which is described as Dede Korkut's novel, from Azerbaijan, which is known for its geography and dialect characteristic closest to Turkey's Turkishness, and Elçin Efendioğlu's battle of Chaldiran, which took place between Yavuz Sultan Selim and Shah Ismail, and a classic love story. Including the novel "Mahmut and Meryem" in the curriculum, which reconstructs the story of Aslı and Kerem, known as the story of Aslı and Kerem, in a modern sense, will both improve the knowledge level of the students and it is anticipated that it will increase literary productivity.

In addition, the discussion of religious spirit and national spirit in the novel "Abay Yolu" by Muhtar Avezov from the field of Kazakhstan has been associated with Mehmet Akif Ersoy's poetic view in Turkish literature and has been the subject of postgraduate theses. In this respect, including the novel in the secondary education curriculum can contribute to students learning both religious and national values through the Kazakhstan-Türkiye brotherhood. From the Uzbek field, Adil Yakuboğlu's novel "Uluğbey's Treasure", in which he tells about the astronomy scholar Uluğbey and especially Ali Kuşçu, who made a name for himself in the field of mathematics, and the novel "Ruined World", in which he tells Ibn-i Sina and Biruni, should be added to the curriculum. A section from the novel "Uluğbey's Treasure", which may be compatible with pedagogical principles in the context of students acquisition of history, culture and identity, can be included in the reading units. By giving this novel within the newly created curriculum, students will learn that Uluğbey was a well-educated astronomer and that from Bursa Kadızade Rumi and Ali Kuşçu were Uluğbey's students.

The novels that the Ministry has currently added to the curriculum and the novels that will be added with new educational programs will contribute greatly to the personal development of students. In addition to all these, it is

important for students to read the novels of Turkish people living outside the borders of Turkey and to follow the history, culture, national and spiritual values of that region through novels.

Yazar Katkıları: Makale tek yazar tarafından yazılmıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada çıkar çatışması yoktur.

Etik Beyanı: Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde belirtilen kurallara uyulduğunu ve "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler"e dayalı hiçbir işlem yapmadığımı beyan ederim. Aynı zamanda tüm etik ihlallerde tüm sorumluluğun makale yazarına ait olduğunu beyan ederim.

Etik Kurul İzni: Çalışmada etik kurul izni gerektirecek bir durum yoktur.

Finansman: Bu araştırma herhangi bir fon almamıştır.

Telif Hakları: Millî Eğitim dergisinde yayınlanan çalışmaların Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Veri Kullanılabilirliği Beyanı: Bu çalışma sırasında oluşturulan veya analiz edilen veriler, talep üzerine yazarlardan temin edilebilir.

Yazma Yardımı için Yapay Zekâ Kullanımı: Çalışmada yazma yardımı için yapay zekâ kullanılmamıştır.

Kaynakça

Abiç T. (2010). Özker Yaşın hayatı-eserleri-sanatı [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Alan, Z. (1992). *Millî eğitim bakanlığı ve Türk dünyası.* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Aybek, M. T. (1995). *Nevâî*. (Akt. Ahsen Batur). Ötüken Yayınevi.

Aytmatov C. (1969). *Kopar zincirlerini G*ülsarı. (Çev. Tahir Alangu). May Yayınları.

Aytmatov C. (1982). *Gün olur asra bedel.* (Çev. Mehmet Özgül). Cem Yayınları.

Aytmatov C. (1991). *Cengiz Han'a küsen bulut.* (Çev. Refik Özdek). Ötüken Yayınevi.

Aytmatov, C. (1968). *Toprak ana.* (Çev. Ülkü Tamer). Gün Yayınları.

Azap, S. (2015). Ayaz İshaki'nin üyge taba (eve doğru) romanında millî ve dinî uyanış. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* (34), 303-312.

Babadağ, O. (2023). *Türk dili ve edebiyatı 8*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Baki, E. (2010). *Ulusun inşası ve resmî edebiyat kanonu.* Libra Yayınları.

Balkan, A. Y. (2015). Ayaz İshaki'nin üyge taba (eve doğru) romanı ile Cengiz Dağcı'nın o topraklar bizimdi romanlarında aslına dönüş/eve dönüş. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (52), 1-14.

Batur, H. ve Elbay, O. (2023). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitabı 12. sınıf.* Ordinat Yayınları.

Bozdoğan, A. (2008). *Romanda Türkiye dışındaki Türk dünyası.* Akçağ Yayınları.

Büyükada, M. (2012). *Kıbrıs Türklerinin millî mücadelesinin Özker Yaşın'ın romanlarına yansıması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Giresun Üniversitesi.

Dağcı, C. (1956). *Korkunç yıllar.* Varlık Yayınları.

Dağcı, C. (1957). *Yurdunu kaybeden adam.* Varlık Yayınları.

Dağcı, C. (1958). *Onlar da insandı.* Varlık Yayınları.

Dağcı, C. (1966). *O topraklar bizimdi.* Varlık Yayınları.

Dağcı, C. (1972). Üşüyen sokak. Varlık Yayınları.

Demirez Güneri, A. (2015). Uygur yazarı Ziya Samedi'nin doğumunun 100. yılı. *Kardeş Kalemler Dergisi,* (98), 65-69.

Dursun, T. (2019). Cengiz Dağcı'nın onlar da insandı adlı romanına edebiyat sosyolojisi açısından bir yaklaşım. *The Journal of Academic Social Science Studies,* (78), 223-231.

Ercilasun, B. (2013). *Türk roman ve hikâyesi üzerine.* Dergâh Yayınları.

Gökçek, F. (2017). Onlar da insandı romanında "iyilik" – "kötülük" temsilleri. N. Ankay ve D. Depe (Ed.ler), *Cengiz Dağcı sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s. 153-157). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Gurbet, F., Karaca, D., Çuhadar, S., Bozbıyık, N., Zühre, C. ve Hür, M. (2023). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitabı 12.* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İshaki, A. (1967). Üyge taba. Ötüken Yayınevi.

İshaki, A. (1979). Gazetecilik işinde 25 yıl. T. Çağatay, A. Akış, S. Çağatay İshaki, ve H. Agay (Ed.ler), *Muhammed Ayaz İshaki hayatı ve faaliyeti (100. doğum yılı dolayısıyla)* içinde (s. 226-252). Ayyıldız Matbaası.

Kanter, F. (2017). Korkunç yıllar ve yurdunu kaybeden adam romanlarında Rus imgesi. N. Ankay ve D. Depe (Ed.ler), *Cengiz Dağcı sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s. 169-175). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Kaplan, M. (1987). *Türk milletinin kültürel değerleri.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Karabulut, M. Bulut, E. (2020). Roman tekniği bakımından Cengiz Aytmatov'un "elveda Gülsarı" romanı. *Edebî Eleştiri Dergisi,* 4(1), 97-118.

Karakaş, Ş. (2018). Milleti uyandıran edip: Aybek (hayatı ve eserleri). *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi,* 4(7), 29-108.

Kocaoğlu, T. (1987). Türkistan Türk edebiyatında modern hikâye ve romanın doğuşu. *Türklük Araştırmaları Dergisi,* (2), 145-154.

Koçar, Ç. (1991). *Türkistan ile ilgili makaleler.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Korkmaz, R. (2016). *Aytmatov anlatılarında ötekileşme sorunu ve dönüş izlekleri.* Kesit Yayınları.

Polat, H. (2008). *1950'den günümüze lise Türk dili ve edebiyatı müfredatlarında Türk dünyası edebiyatına verilen yerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.

Söylemez, O. (2005). *Türk dünyası edebiyatları I roman.* Akçağ Yayınları.

Söylemez, O. (2010). *Cengiz Aytmatov: Tematik incelemeler.* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Söylemez, O. (2019). *Türk dünyasında tarihî roman ve millî kimlik.* Bengü yayınları.

Şahin, İ. (1996). *Cengiz Dağcı'nın hayatı ve eserleri.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yakuboğlu, A. (1993). *Uluğbey'in hazinesi.* (Çev. Ahsen Batur). Art Yayınları.

Yaman, E. (2016). *Başlangıçtan günümüze Türk dünyası edebiyatı seçmeler.* Grafiker Yayınları.

Yaşın, Ö. (1955). *Bütün kapılar kapandı.* Bozkurt Yayınları.

Yaşın, Ö. (1974). *Kıbrıs'ta vuruşanlar.* Varlık Yayınları.

Yaşın, Ö. (1976). *Girne'den yol bağladık.* İtimat Yayınları.

Yaşın, Ö. (1978). *Kıbrıslı Kâzım.* Yücel Yayınları.

Yerlikaya, M. A. (2024). *Türk dili ve edebiyatı 11. sınıf.* Gizem Yayıncılık.

Yuvalı, A. (2010). Türkiye-Türk dünyası arasındaki eğitim ilişkileri. https://tasam.org/trTR/Icerik/4185/turkiye__turk_dunyasi_arasindaki_egitim_iliskileri